

Elektronika

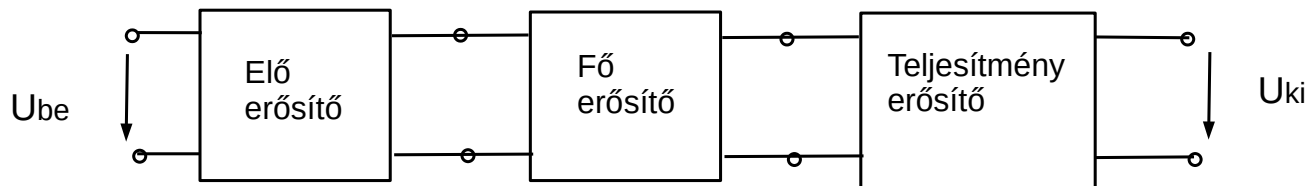
XV.

Több fokozatú erősítők
Visszacsatolás

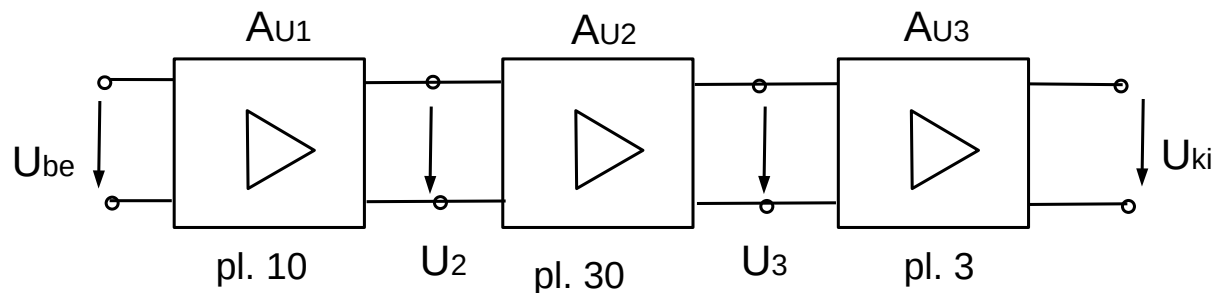
15.1. Több fokozatú erősítők

1. Miért kell ?

- a gyakorlatban általában nagy erősítés kell ! (több százszoros) → ezt általában egy erősítő fokozattal nem lehet megoldani → több erősítő egymás utáni kapcsolása

2. Az erősítés számítása

$$A_{U1} = U_2 / U_{be}$$

$$A_{U2} = U_3 / U_2$$

$$A_{U3} = U_{ki} / U_3$$

$$A_U = U_{ki} / U_{be} \rightarrow A_U = A_{U1} * A_{U2} * A_{U3} \text{ (pl. } 10 * 30 * 3 = 900 \text{)}$$

$$\text{decibelben !} \rightarrow a_U = 20 * \lg A_U = a_{U1} + a_{U2} + a_{U3}$$

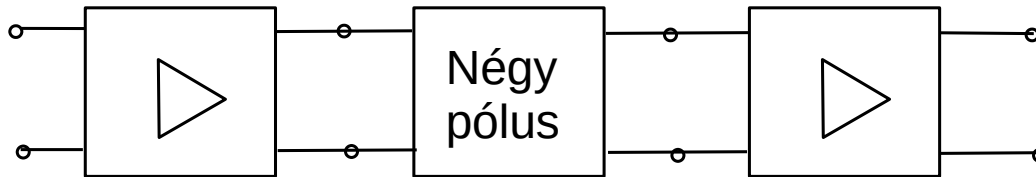
$$\text{pl.} \rightarrow a_U = 20 * \lg 10 + 20 * \lg 30 + 20 * \lg 3 = 20 \text{ dB} + 29,54 \text{ dB} + 9,54 \text{ dB} = 59 \text{ dB}$$

$$\text{(és } 20 * \lg 900 = 59,1 \text{ dB)}$$

15.1. Több fokozatú erősítők

- Erősítők csatolása

Csatolás → összekapcsolás, általában egy négy póluson keresztül

- Csatolások típusai

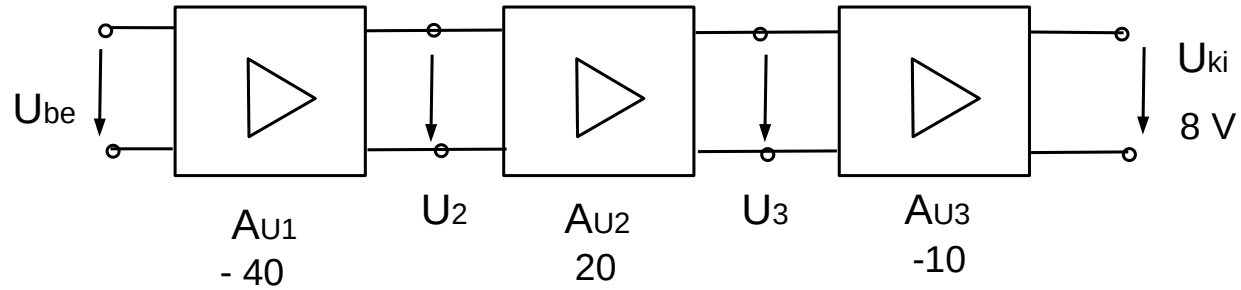
- közvetlen (galvanikus) → egyenáramú erősítő (DC), $f_a=0$
- RC (kondenzátorral) → váltakozó áramú erősítő → torzítás, f_a
- transzformátoros → nagyfrekvenciás erősítőkben, előnye → illesztés !
hátránya → nagy méret, súly, torzítás, f_a

- Közvetlen csatolási módszerek

- rövidzárral → egyszerű, nincs csillapítás ! DE
vagy a munkapont eltolódik → kivezérelhetőség lecsökken
vagy azonos munkapontok → erősítés egyre jobban lecsökken
- feszültségosztós szint eltolóval → a csatoló négy pólus egy feszültségosztó
munkapont eltolódás megakadályozható → DE csillapítása van !
- diódás szint eltolóval
- tranzisztoros szint eltolóval

15.2. Feladat

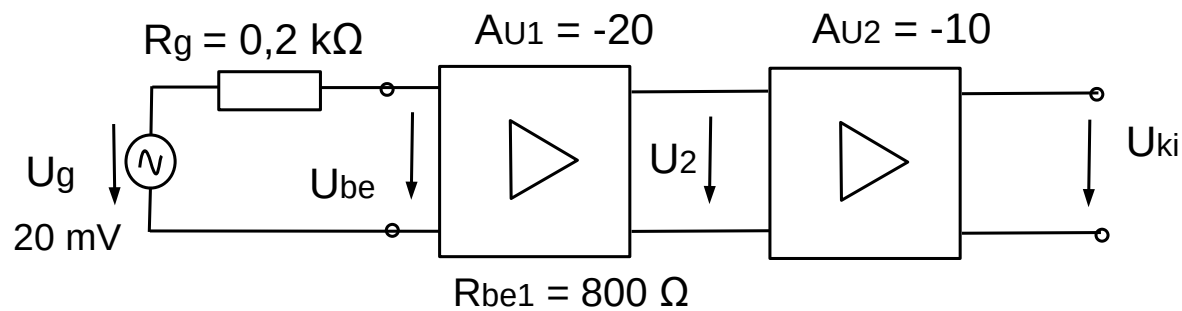
1. feladat

$U_2 = ?$ $U_3 = ?$
 $U_{be} = ?$
 $A_u = ?$ (teljes erősítés)

$A_u^{dB} = ?$

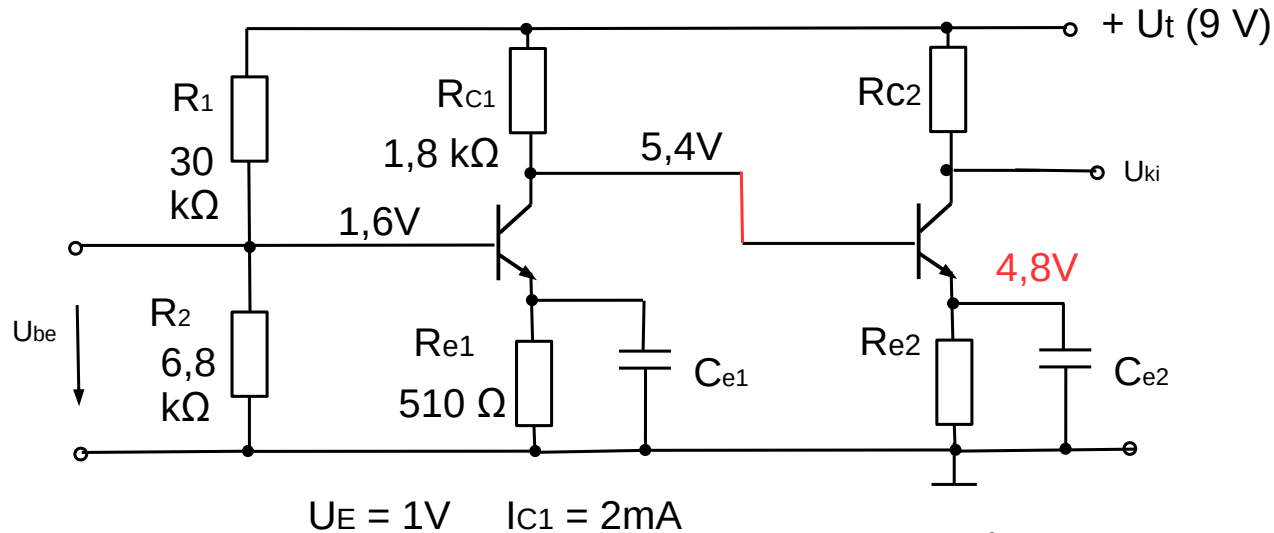
2. feladat

$U_{be} = ?$
 $U_{ki} = ?$
 $A_u = ?$ (teljes erősítés)

15.3. Erősítő fokozatok csatolása

1.Közvetlen csatolás rövidzárral

közel azonos munkapontot
próbálunk beállítani

$$I_{c2} = I_{c1} = 2mA$$

$$R_{e2} = 2,4k\Omega$$

és $R_{c2} < 1,8k\Omega$
pl. $U_{c2}=8V \rightarrow R_{c2} = 0,5k\Omega$

$$A_{U2} < A_{U1}$$

munkapont eltolódik

$$R_{e2} = R_{e1} = 510\Omega$$

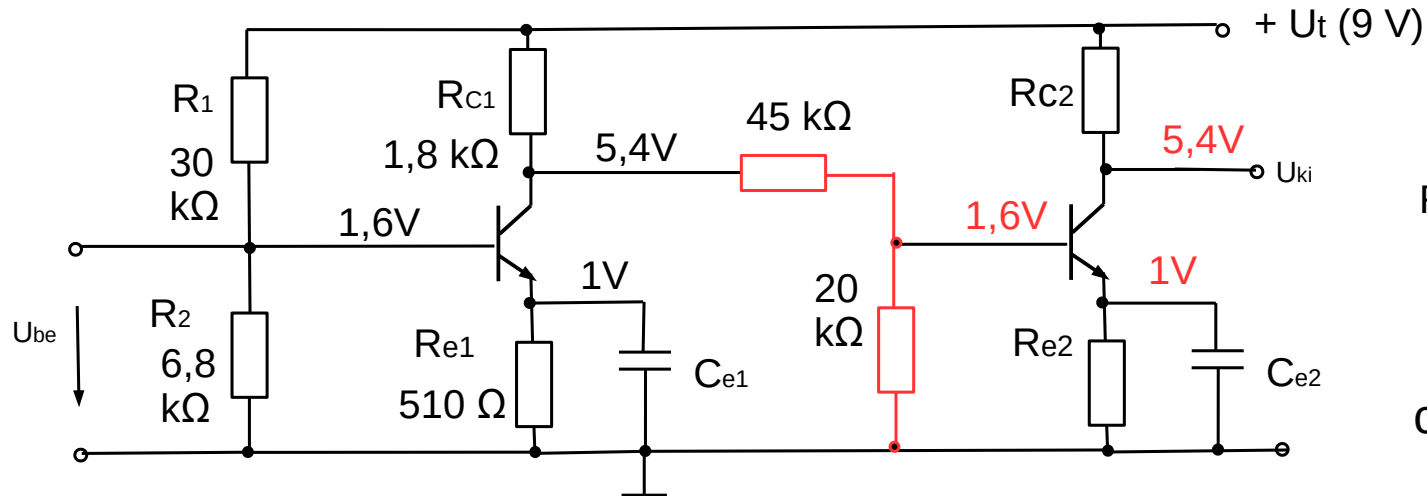
$$I_{c2} = 9,6mA$$

$$R_{c2} < 0,4k\Omega$$

$$A_{U2} < A_{U1}$$

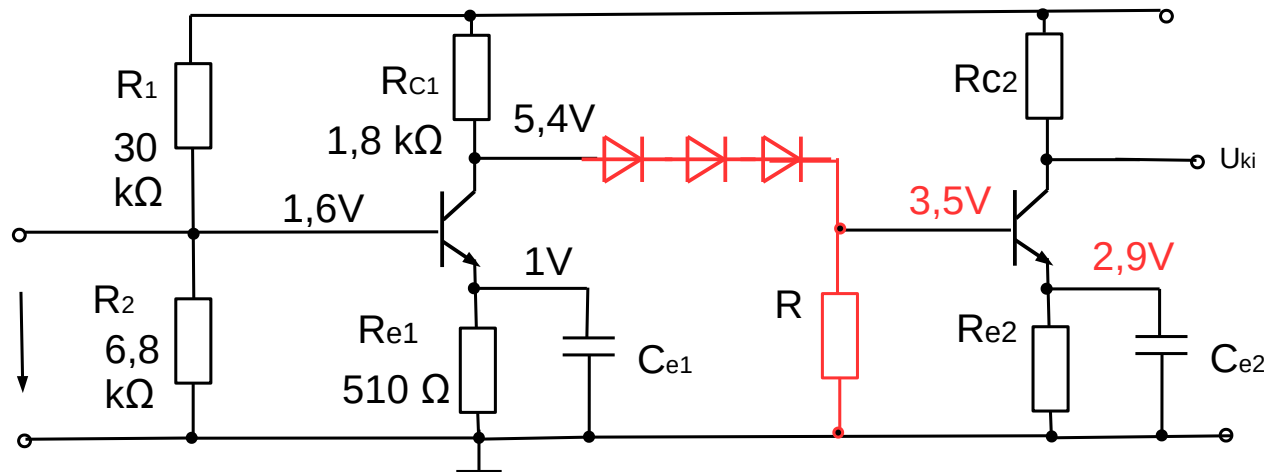
15.3. Erősítő fokozatok csatolása

2. Közvetlen csatolás feszültségosztós szint eltolóval

$I_{C2} = I_{C1} = 2\text{ mA}$
 $R_{E2} = R_{E1} = 510\text{ }\Omega$
 $R_{C2} = R_{C1}$
csillapítása van !

3. Közvetlen csatolás diódás szint eltolóval

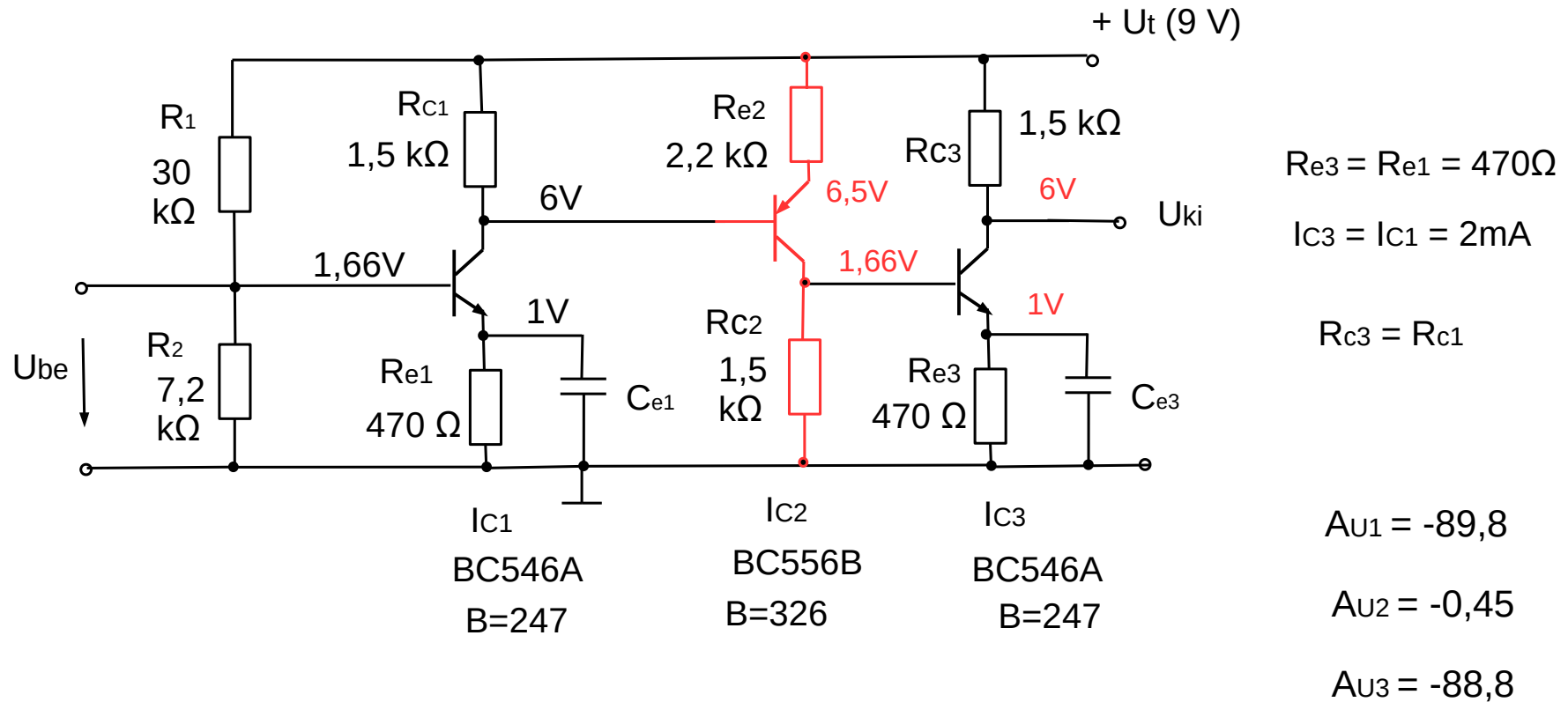

max. 2-3V eltolás!
a változó feszültség
csillapítása kicsi !
mert r_d kicsi

15.3. Erősítő fokozatok csatolása

4. Közvetlen csatolás tranzisztoros szint eltolóval

komplementer tranzisztorral → pnp

$$A_U = U_{ki}/U_{be} \rightarrow A_U = A_{U1} * A_{U2} * A_{U3} = -89,8 * -0,45 * -88,8 = -3588,4$$

15.3. Erősítő fokozatok csatolása

5. RC csatolás

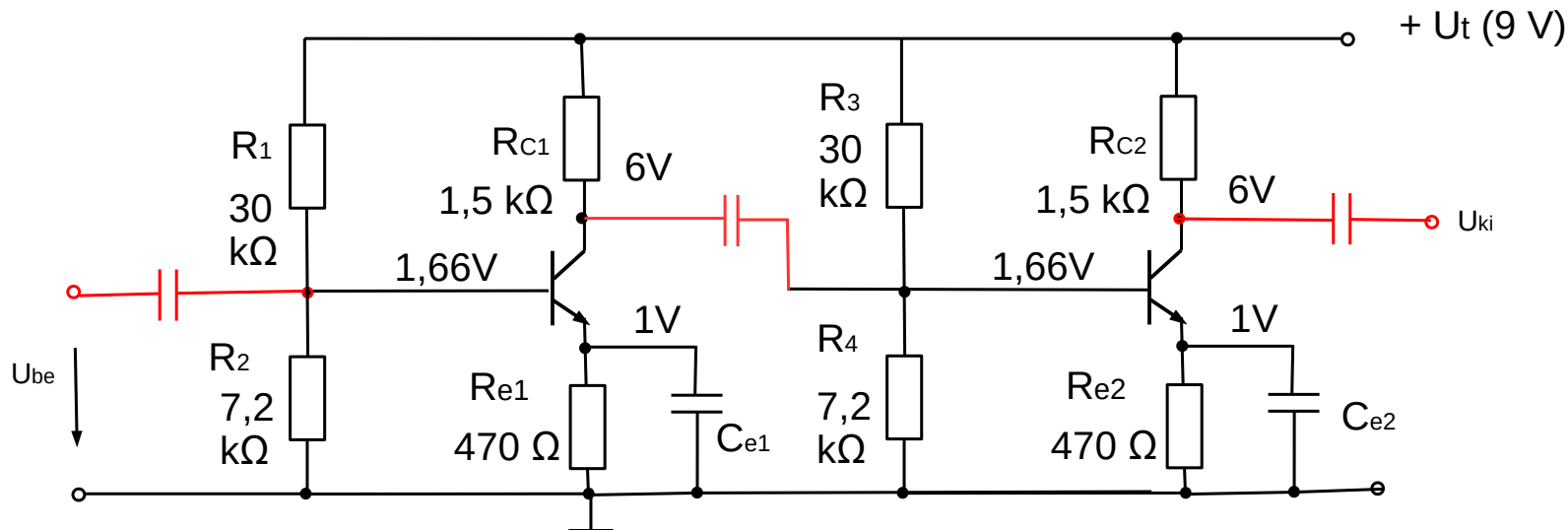
Csatoló kondenzátor alkalmazása

Előnye:

a fokozatok munkapontjai egymástól függetlenek, nem hatnak egymásra
→ számítás egyszerű, fokozatonként

Hátránya:

- egyenáramot nem erősít !
- sok plusz alkatrész (kondenzátor, bázisosztó)
- kisfrekvencián A_u csökkenése (kondenzátor miatt) → torzítás !!

15.3. Erősítő fokozatok csatolása

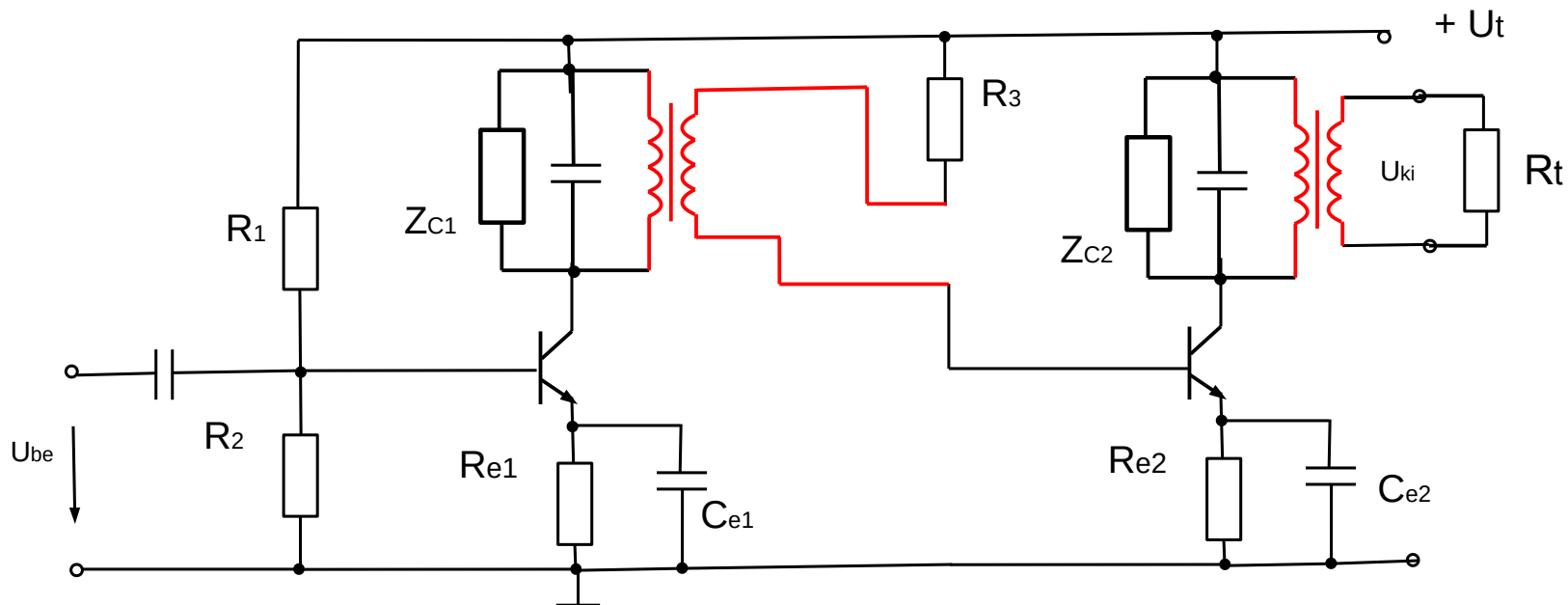
6. transzformátoros csatolás

Előnye:

a fokozatok munkapontjai egymástól függetlenek, nem hatnak egymásra
→ számítás egyszerű, fokozatonként

Hátránya:

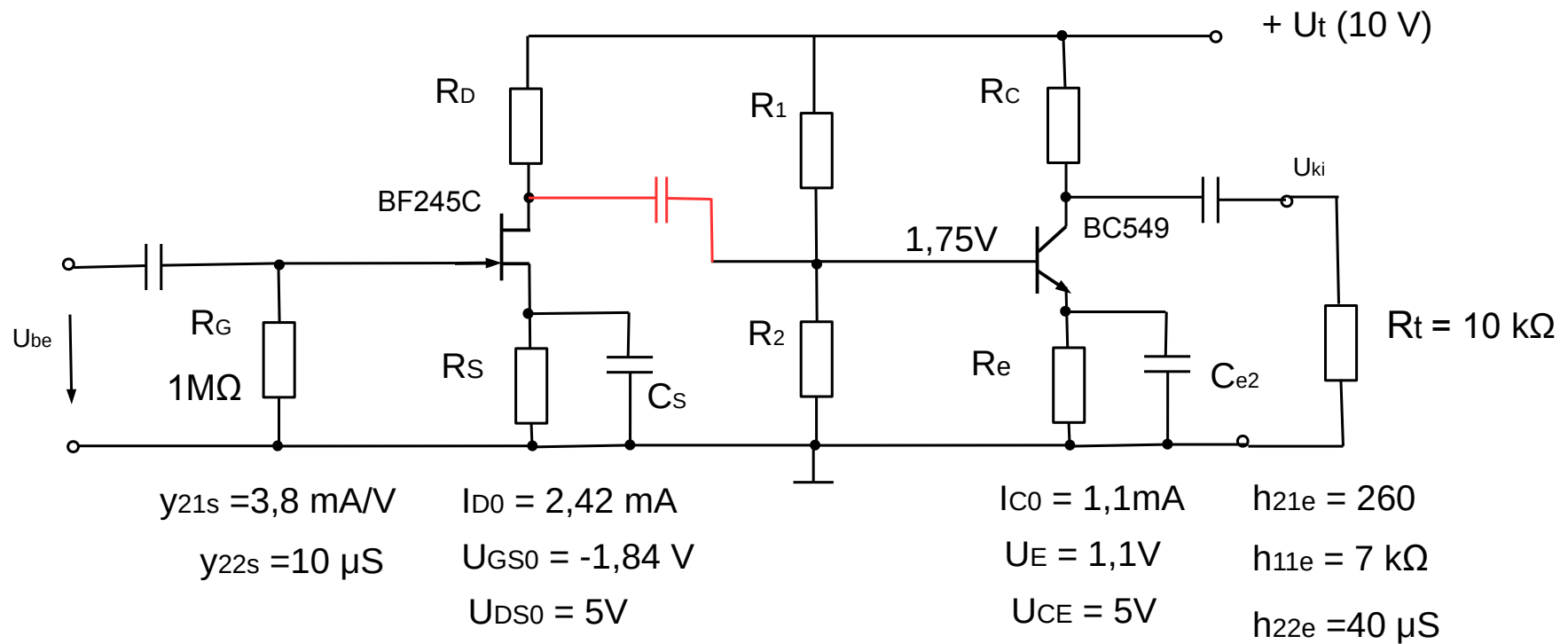
- egyenáramot nem erősít !
- transzformátor nagy méretű, drága

15.4. Feladatok

1.a feladat

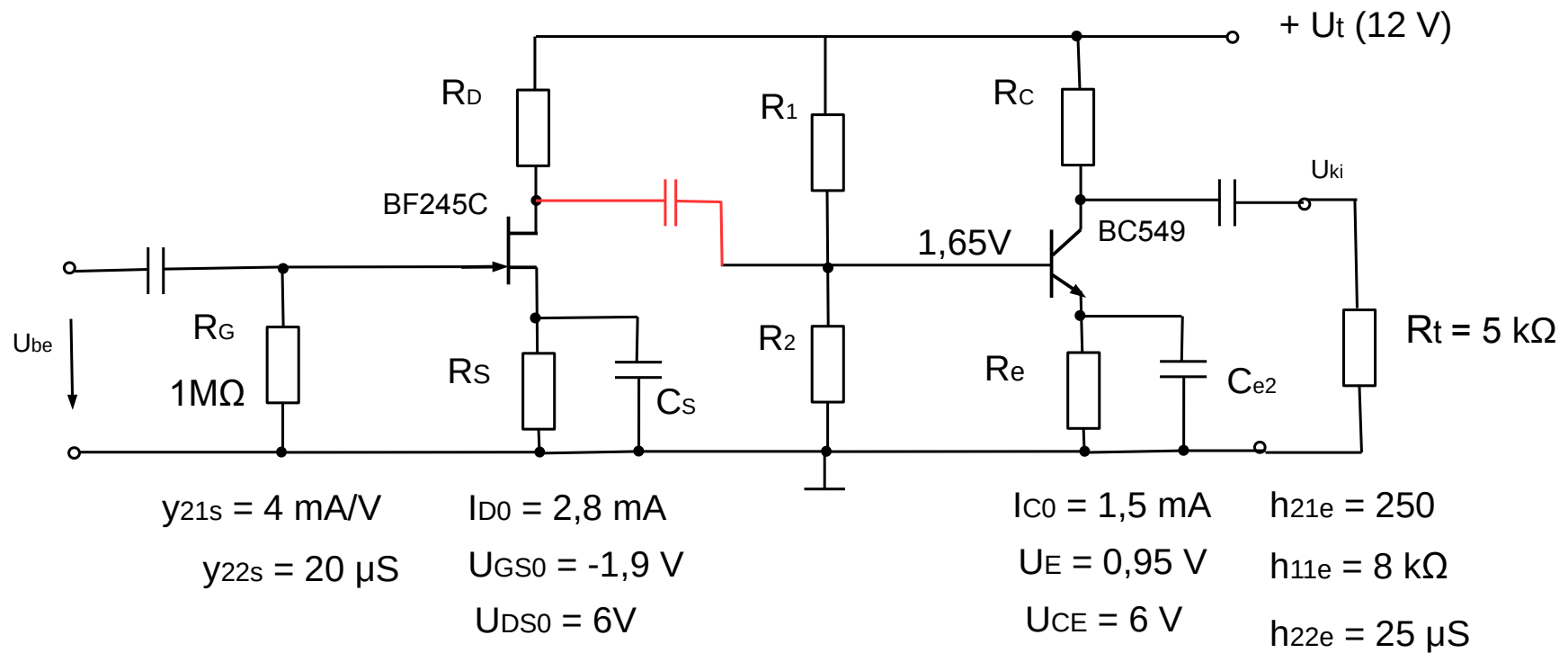
Hiányzó ellenállás értékek és erősítések meghatározása

15.4. Feladatok

1.b feladat

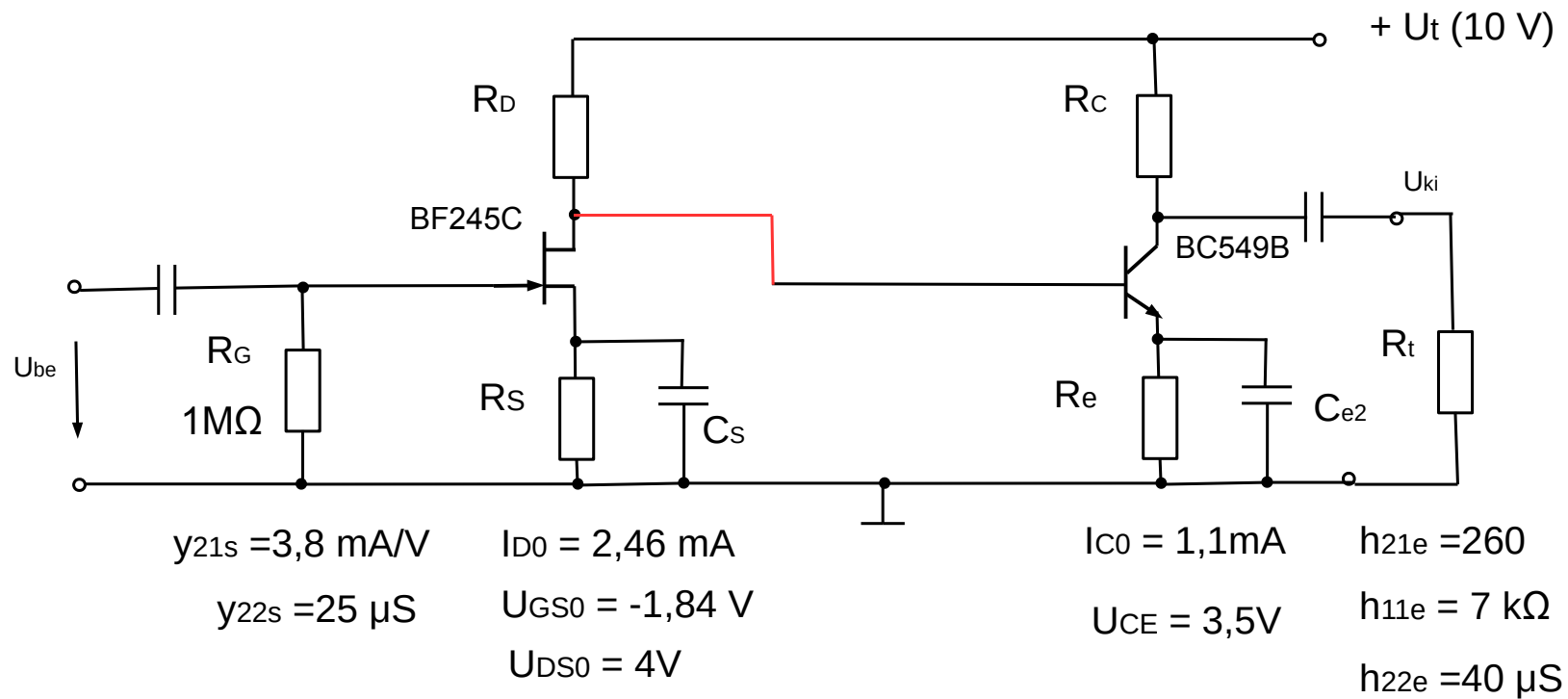
Hiányzó ellenállás értékek és erősítések meghatározása

15.4. Feladatok

2. feladat

Hiányzó ellenállás értékek és erősítések meghatározása

15.4. Feladatok

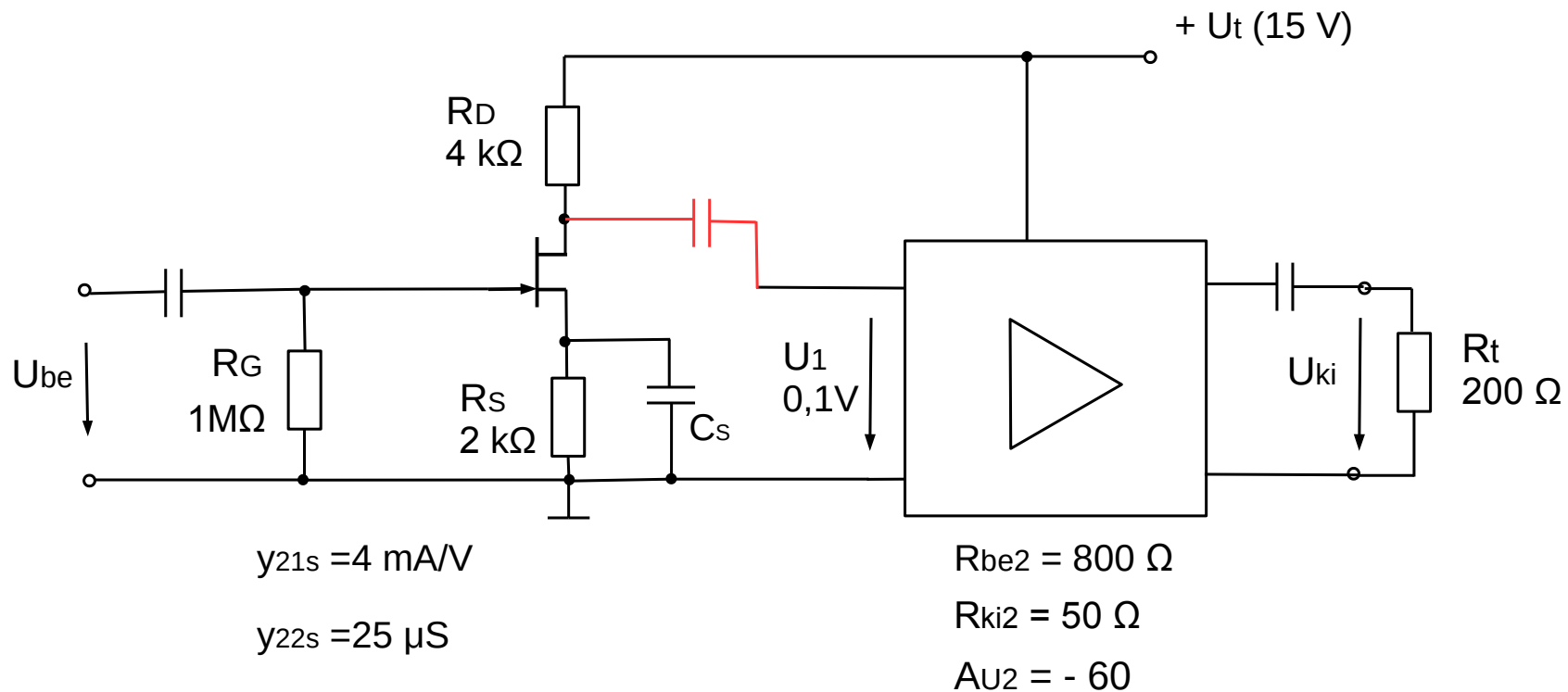
3. feladat

Mennyi az első fokozat feszültség erősítése?

Mennyi a teljes erősítő feszültség erősítése decibelben?

Mennyi az első fokozat kimeneti ellenállása?

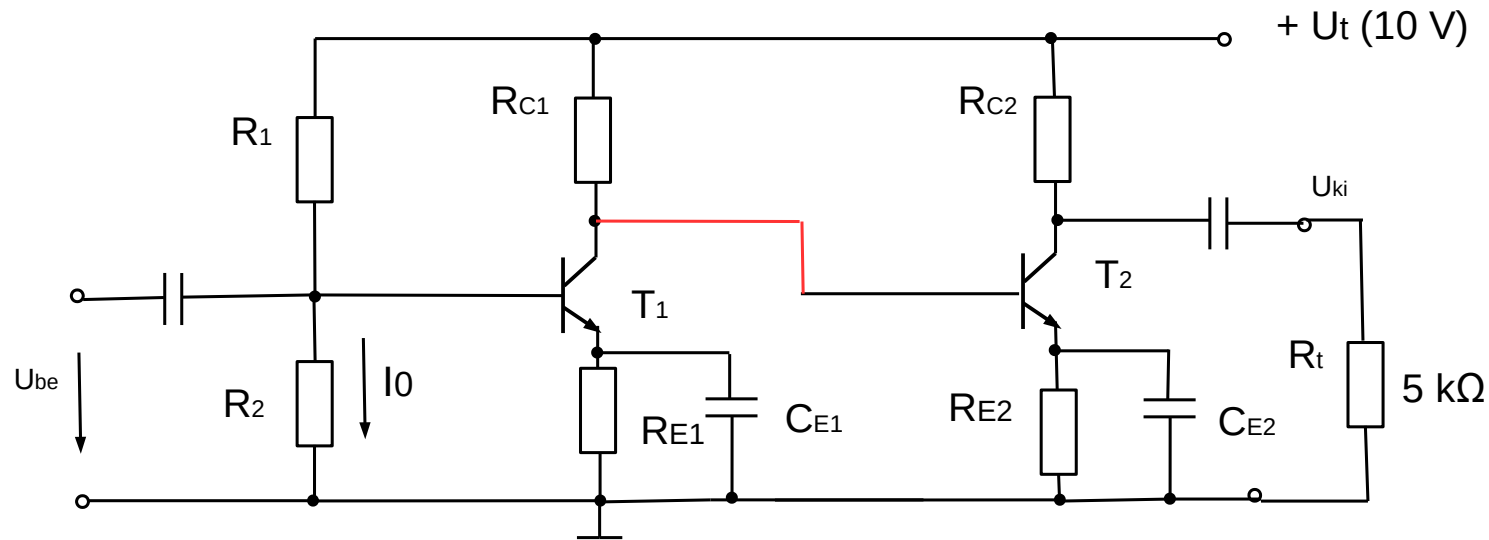
Mennyi a kimeneti és a bemeneti feszültség értéke?

15.4. Feladatok

4. feladat

Hiányzó ellenállás értékek és erősítések meghatározása

$$I_{C1} = 1,1 \text{ mA}$$

$$U_{CE1} = 5 \text{ V}$$

$$I_0 = 10 \cdot I_{B01}$$

$$U_{BE1} = 0,65 \text{ V}$$

$$U_{E1} = 1 \text{ V}$$

$$h_{21e} = 260$$

$$h_{11e} = 7 \text{ k}\Omega$$

$$h_{22e} = 40 \text{ }\mu\text{S}$$

$$I_{C2} = 1,1 \text{ mA}$$

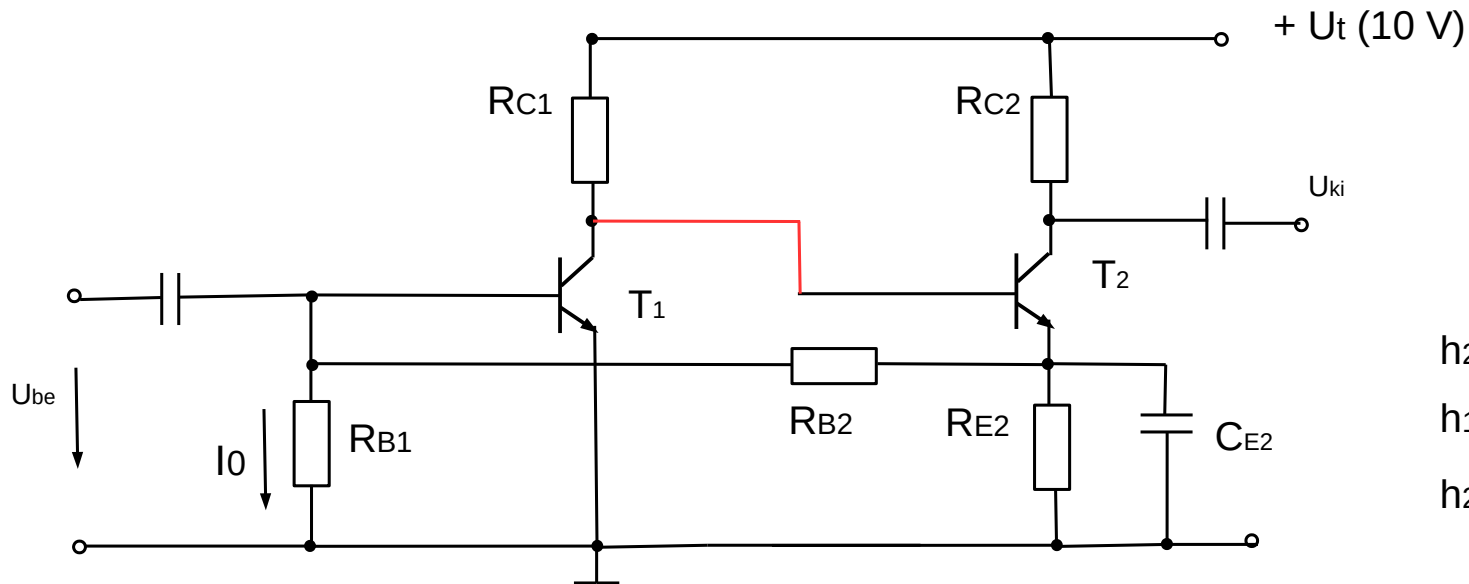
$$U_{CE2} = 3 \text{ V}$$

$$U_{BE2} = 0,65 \text{ V}$$

15.4. Feladatok

5. feladat

Hiányzó ellenállás értékek, és erősítések meghatározása

$$h_{21e} = 260$$

$$h_{11e} = 7\text{ k}\Omega$$

$$h_{22e} = 40\text{ }\mu\text{S}$$

$$I_0 = 10 \cdot I_{B1}$$

$$I_{C1} = 1,1\text{ mA}$$

$$U_{CE1} = 4\text{ V}$$

$$U_{BE1} = 0,65\text{ V}$$

$$I_{C2} = 1,1\text{ mA}$$

$$U_{CE2} = 3,5\text{ V}$$

$$U_{BE2} = 0,65\text{ V}$$

$$R_t = 10\text{ k}\Omega$$

15.4. Feladatok

1.a feladat, megoldás:

2. fokozat

$$I_B = I_C / \beta = 1,1 \text{ mA} / 260 = 0,00423 \text{ mA}$$
$$I_0 = 20 * I_B = 20 * 0,00423 \text{ mA} = 0,0846 \text{ mA}$$

$$R_E = U_E / I_E = 1,1 \text{ V} / 1,1 \text{ mA} = 1 \text{ k}\Omega$$

$$U_B = 1,75 \text{ V}$$

$$R_2 = U_B / I_0 = 1,75 \text{ V} / 0,0846 \text{ mA} = 20,7 \text{ k}\Omega$$

$$U_{R1} = U_T - U_B = 10 - 1,75 = 8,25 \text{ V}$$

$$R_1 = U_{R1} / (I_0 + I_B) = 8,25 \text{ V} / 0,0888 \text{ mA}$$

$$R_1 = 92,9 \text{ k}\Omega$$

$$U_{RC} = U_T - U_{CE} - U_E = 10 - 5 - 1,1 \text{ V} = 3,9 \text{ V}$$

$$R_C = U_{RC} / I_C = 3,9 \text{ V} / 1,1 \text{ mA} = 3,55 \text{ k}\Omega$$

$$R_{be2} = (R_1 \times R_2) \times h_{11e}$$

$$R_{be2} = (92,9 \times 20,7 \text{ k}\Omega) \times 7 \text{ k}\Omega = 4,9 \text{ k}\Omega$$

$$R_{ki2} = R_C \times 1/h_{22e}$$

$$R_{ki2} = 3,55 \times 25 \text{ k}\Omega = 3,11 \text{ k}\Omega$$

$$A_{u2} = - h_{21e} * (R_{ki} \times R_t) / h_{11e}$$

$$A_{u2} = - 260 * 2,37 \text{ k}\Omega / 7 \text{ k}\Omega = - 88$$

$$A_{i2} = - A_u * R_{be} / R_t$$

$$A_{i2} = 88 * 4,9 / 10 = 43$$

1. fokozat (JFET)

$$I_{D0} = I_{S0} = 2,42 \text{ mA} \quad R_G \text{ legyen } 1 \text{ M}\Omega$$

$$U_S = - U_{GS0} = 1,84 \text{ V}$$

$$R_S = U_S / I_{S0} = 1,84 \text{ V} / 2,42 \text{ mA} = 0,76 \text{ k}\Omega$$

$$U_{RD} = U_T - U_S - U_{DS0} = 10 - 1,84 - 5 \text{ V}$$

$$U_{RD} = 3,16 \text{ V}$$

$$R_D = U_{RD} / I_{D0} = 3,16 \text{ V} / 2,42 \text{ mA} = 1,3 \text{ k}\Omega$$

$$R_{be1} = R_G = 1 \text{ M}\Omega$$

$$R_{ki1} = R_D \times 1/y_{22s} = 1,3 \text{ k}\Omega \times 100 \text{ k}\Omega$$

$$R_{ki1} = 1,28 \text{ k}\Omega$$

$$A_{u1} = - y_{21s} * (R_{ki} \times R_t)$$

$$A_{u1} = - y_{21s} * (R_{ki1} \times R_{be2})$$

$$A_{u1} = - 3,8 \text{ mA/V} * (1,28 \times 4,9 \text{ k}\Omega)$$

$$A_{u1} = - 3,9$$

$$A_{i1} = - A_u * R_{be} / R_t = - A_{u1} * R_{be1} / R_{be2}$$

$$A_{i1} = 3,9 * 1 \text{ M}\Omega / 4,9 \text{ k}\Omega = 795,9$$

A teljes erősítések:

$$A_u = A_{u1} * A_{u2} = 343$$

$$A_i = A_{i1} * A_{i2} = 34224$$

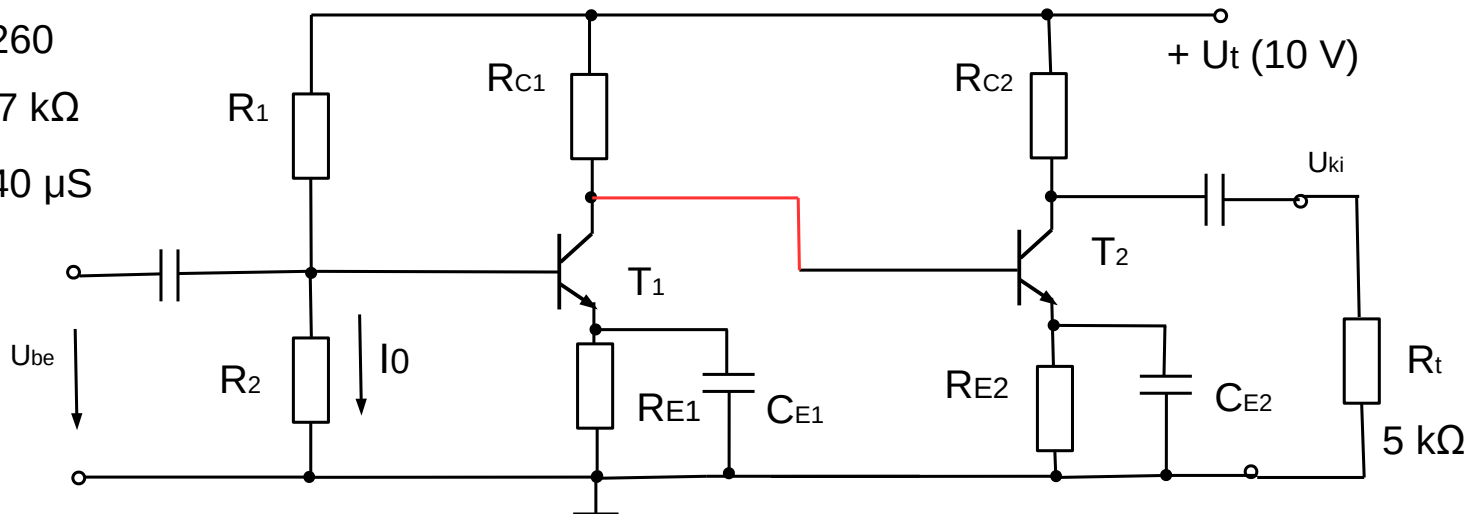
15.4. Feladatok

4. feladat, megoldás:

$$h_{21e} = 260$$

$$h_{11e} = 7 \text{ k}\Omega$$

$$h_{22e} = 40 \text{ }\mu\text{S}$$

$$I_{C1} = 1,1 \text{ mA}$$

$$U_{CE1} = 5 \text{ V}$$

$$I_0 = 10 * I_{B01}$$

$$U_{E1} = 1 \text{ V}$$

$$U_{BE1} = 0,65 \text{ V}$$

$$I_{C2} = 1,1 \text{ mA}$$

$$U_{CE2} = 3 \text{ V}$$

$$U_{BE2} = 0,65 \text{ V}$$

$$I_B = I_C / \beta = 1,1 \text{ mA} / 260 = 0,00423 \text{ mA}$$

$$I_0 = 10 * I_B = 10 * 0,00423 \text{ mA} = 0,0423 \text{ mA}$$

$$R_{E1} = U_{E1} / I_{E1} = 0,91 \text{ k}\Omega$$

$$U_{B1} = U_{E1} + U_{BE1} = 1 + 0,65 = 1,65 \text{ V}$$

$$R_2 = U_{B1} / I_0 = 1,65 \text{ V} / 0,0423 \text{ mA} = 39 \text{ k}\Omega$$

$$U_{R1} = U_T - U_{B1} = 10 - 1,65 \text{ V} = 8,35 \text{ V}$$

$$R_1 = U_{R1} / (I_0 + I_{B1}) = 8,35 \text{ V} / 0,04653 \text{ mA}$$

$$R_1 = 179,5 \text{ k}\Omega$$

$$U_{RC1} = U_T - U_{CE1} - U_{E1} = 4 \text{ V}$$

$$R_{C1} = U_{RC1} / I_{C1} = 4 \text{ V} / 1,1 \text{ mA} = 3,64 \text{ k}\Omega$$

$$U_{E2} = U_{CE1} + U_{E1} - U_{BE2} = 5,35 \text{ V}$$

$$R_{E2} = U_{E2} / I_{E2} = 5,35 \text{ V} / 1,1 \text{ mA} = 4,86 \text{ k}\Omega$$

$$U_{RC2} = U_T - U_{CE2} - U_{E2}$$

$$U_{RC2} = 10 - 3 - 5,35 \text{ V} = 1,65 \text{ V}$$

$$R_{C2} = U_{RC2} / I_{C2} = 1,65 \text{ V} / 1,1 \text{ mA} = 1,5 \text{ k}\Omega$$

$$R_{be1} = (R_1 \times R_2) \times h_{11e} = 5,7 \text{ k}\Omega$$

$$R_{be2} = h_{11e} = 7 \text{ k}\Omega$$

$$R_{ki1} = R_{C1} \times 1/h_{22e} = 3,18 \text{ k}\Omega$$

$$R_{ki2} = R_{C2} \times 1/h_{22e} = 1,42 \text{ k}\Omega$$

$$A_{u1} = - h_{21e} * (R_{ki1} \times R_{be2}) / h_{11e}$$

$$A_{u1} = - 81,2$$

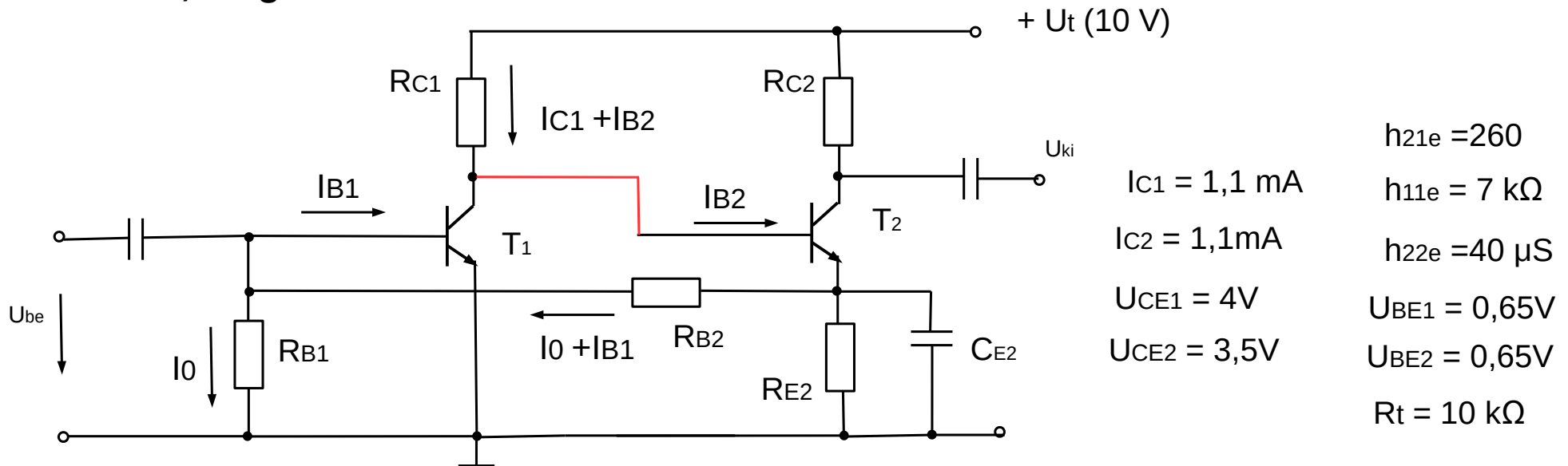
$$A_{u2} = - h_{21e} * (R_{ki2} \times R_t) / h_{11e} = - 41,1$$

$$A_u = A_{u1} * A_{u2} = 3337,2$$

$$A_i = - A_u * R_{be1} / R_t = -3804,4$$

15.4. Feladatok

5. feladat, megoldás:

$$I_B = I_C / \beta = 1,1 \text{ mA} / 260 = 0,00423 \text{ mA}$$

$$I_0 = 10 * I_B = 10 * 0,00423 \text{ mA} = 0,0423 \text{ mA}$$

$$R_{B1} = U_{BE1} / I_0 = 0,65 \text{ V} / 0,0423 \text{ mA} = 15,37 \text{ k}\Omega$$

$$U_{E2} = U_{CE1} - U_{BE2} = 4 - 0,65 = 3,35 \text{ V}$$

$$R_{B2} = (U_{E2} - U_{BE1}) / (I_0 + I_{B1})$$

$$R_{B2} = 2,7 \text{ V} / 0,04653 \text{ mA} = 58 \text{ k}\Omega$$

$$R_{E2} = U_{E2} / (I_{E2} - I_0 - I_{B1}) = U_{E2} / (I_{C2} - I_0)$$

$$R_{E2} = 3,35 \text{ V} / 1,058 \text{ mA} = 3,17 \text{ k}\Omega$$

$$U_{RC1} = U_T - U_{CE1} = 10 - 4 \text{ V} = 6 \text{ V}$$

$$R_{C1} = U_{RC1} / (I_{C1} + I_{B2})$$

$$R_{C1} = 6 \text{ V} / 1,10423 \text{ mA} = 5,43 \text{ k}\Omega$$

$$U_{RC2} = U_T - U_{CE2} - U_{E2}$$

$$U_{RC2} = 10 - 3,5 - 3,35 \text{ V} = 3,15 \text{ V}$$

$$R_{C2} = U_{RC2} / I_{C2} = 3,15 \text{ V} / 1,1 \text{ mA} = 2,86 \text{ k}\Omega$$

$$R_{be1} = (R_{B1} \times R_{B2}) \times h_{11e} = 4,44 \text{ k}\Omega$$

$$R_{be2} = h_{11e} = 7 \text{ k}\Omega$$

$$R_{ki1} = R_{C1} \times 1/h_{22e} = 4,46 \text{ k}\Omega$$

$$R_{ki2} = R_{C2} \times 1/h_{22e} = 2,57 \text{ k}\Omega$$

$$A_{u1} = - h_{21e} * (R_{ki1} \times R_{be2}) / h_{11e} = - 101,2$$

$$A_{u2} = - h_{21e} * (R_{ki2} \times R_t) / h_{11e} = - 75,9$$

$$A_u = A_{u1} * A_{u2} = 7685,17$$

$$A_i = - A_u * R_{be1} / R_t = -3412,2$$

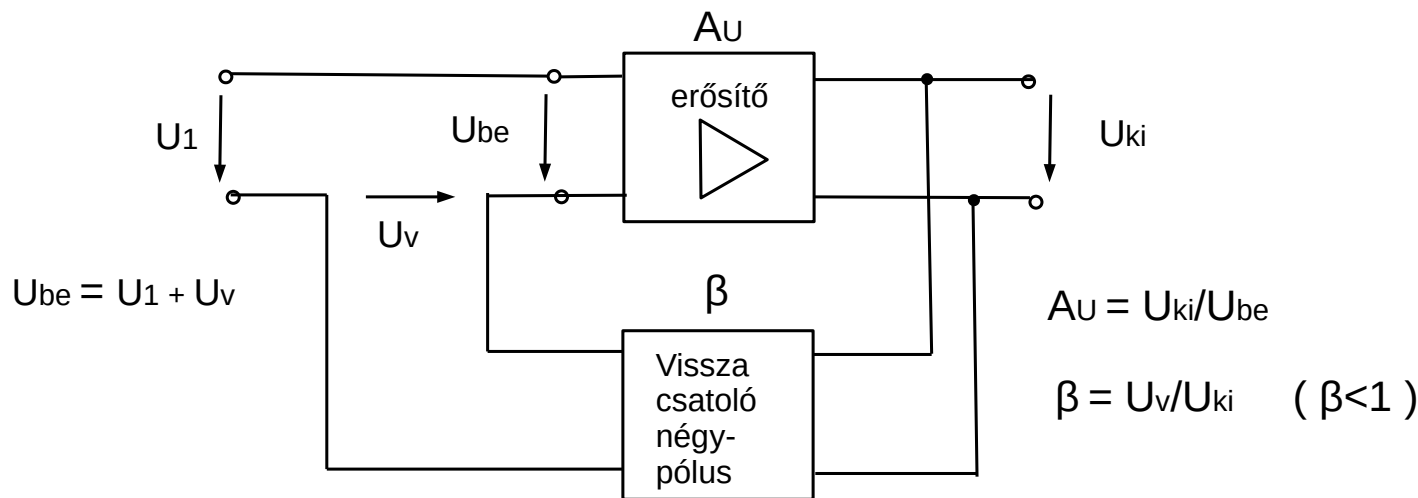
15.5. Visszacsatolás

1. A visszacsatolás elve

A kimeneti jel **egy részét** vissza vezetjük a bemenetre

Két eset lehetséges:

- a visszacsatolt jel **ellentétes fázisban** van a bemeneti jellel → **negatív visszacsatolás**
- a visszacsatolt jel **fázisban** van a bemeneti jellel → **pozitív visszacsatolás**

Begerjedés veszély !
(oszillátor
áramköröknél)

Visszacsatolt erősítés → $A_{UV} = U_{ki}/U_1$

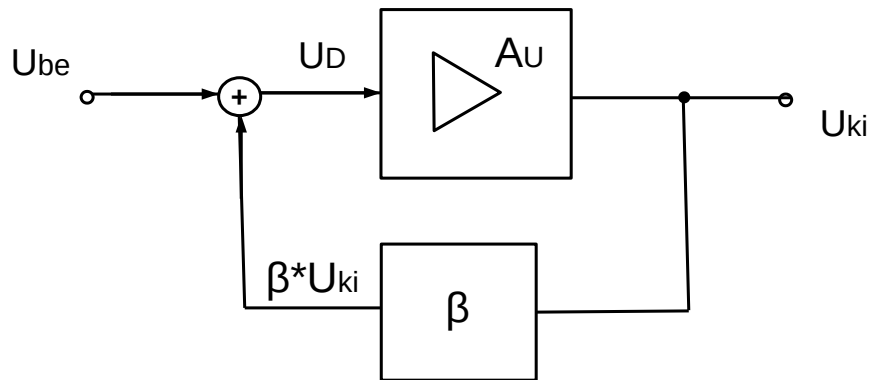
$$U_{ki} = A_U * U_{be} = A_U * (U_1 + U_v) = A_U * (U_1 + \beta * U_{ki})$$

$$A_{UV} = \frac{A_U}{1 - \beta * A_U}$$

15.5. Visszacsatolás

2. Negatív visszacsatolás

A_U vagy β negatív

$$U_{ki} = A_U * U_D = A_U * (U_{be} + \beta * U_{ki})$$

$$A_{UV} = \frac{A_U}{1 - \beta * A_U}$$

$$\text{Ha } |\beta * A_U| \gg 1 \rightarrow A_{UV} = -1 / \beta$$

Csak a visszacsatoló hálózattól függ az erősítés !!

Hurok erősítés

$$\beta * A_U$$

$$\beta * A_U = U_v / U_{be}$$

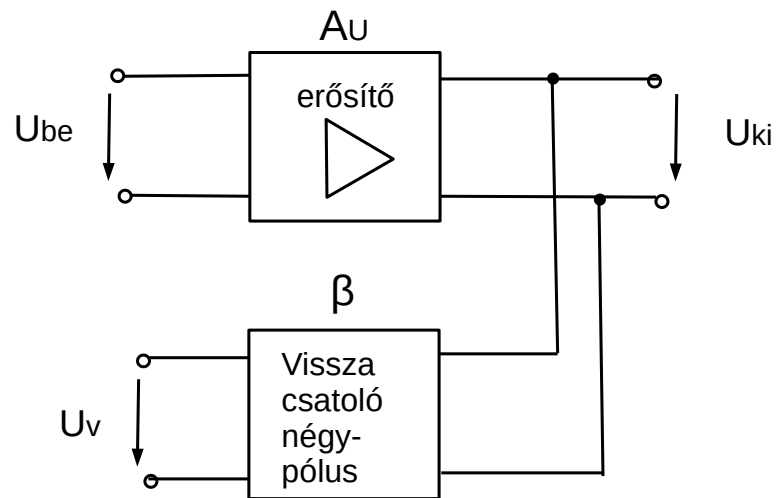
Ha:

- $\beta * A_U > 0 \rightarrow$ pozitív visszacsatolás
- $\beta * A_U < 0 \rightarrow$ negatív visszacsatolás

15.5. Visszacsatolás

3. Kimenet szempontjából a visszacsatolás lehet:

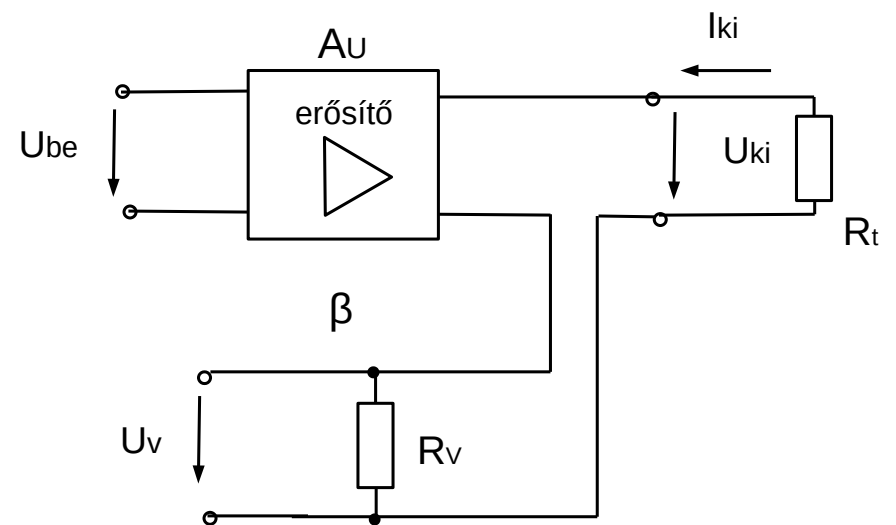
Feszültség visszacsatolás

$$U_v \sim U_{ki}$$

r_{ki} csökken

Áram visszacsatolás

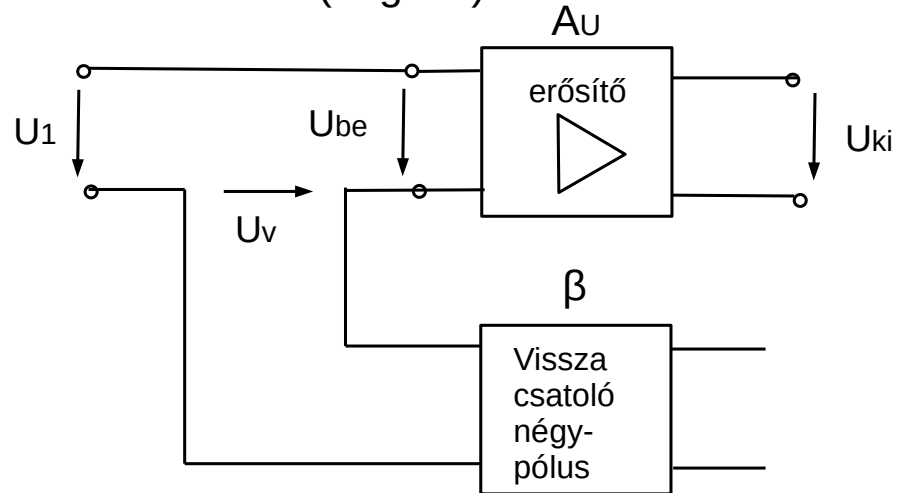
$$U_v \sim I_{ki} \quad (R_v \sim R_t)$$

r_{ki} nő

15.5. Visszacsatolás

4. Bemenet szempontjából a visszacsatolás lehet:

Soros visszacsatolás (negatív)

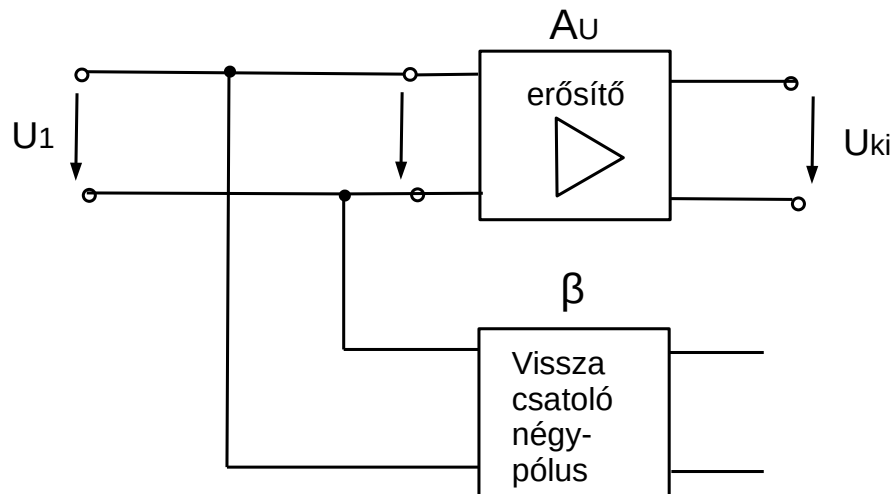

$$A_{UV} = \frac{A_u}{1 + \beta * A_u}$$

r_{be} nő $\rightarrow$

$$r_{beV} = r_{be} * (1 + \beta * A_u)$$

Párhuzamos visszacsatolás (negatív)

$$A_{iV} = \frac{A_i}{1 + \beta * A_i}$$

$$A_{UV} = A_u$$

r_{be} csökken $\rightarrow$

$$r_{beV} = \frac{r_{be}}{1 + \beta * A_u}$$

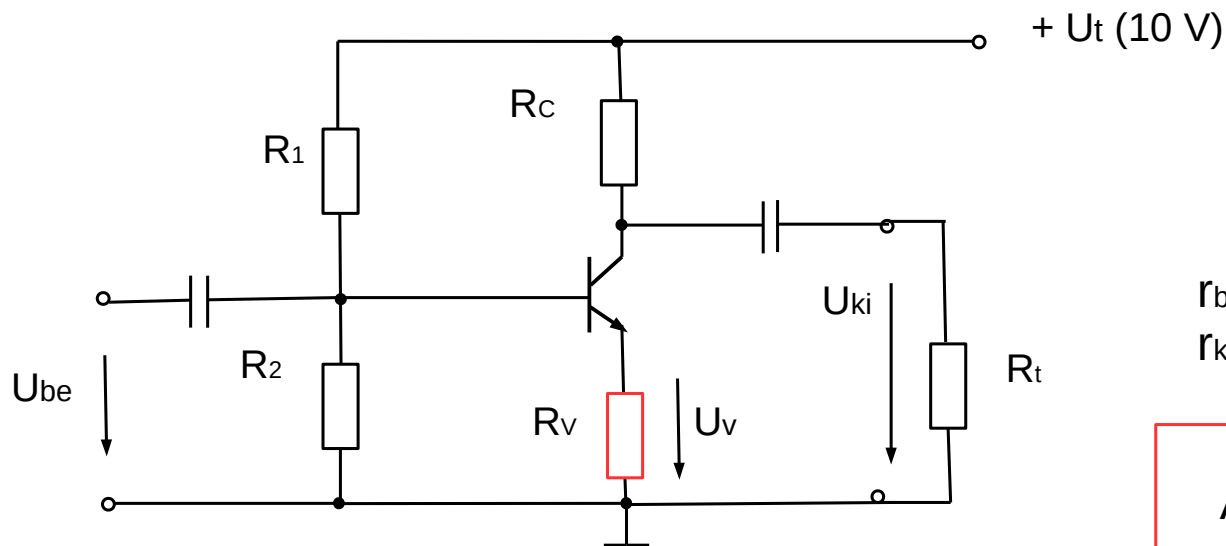
15.5. Visszacsatolás

5. A negatív visszacsatolás hatásai

- r_{be} és r_{ki} változik (visszacsatolás típusától függően)
- erősítés változik $\rightarrow A_U$ vagy A_i csökken $(1 / 1 - \beta * A)$ -szeresére
- de hasonló arányban csökken az erősítő zaja és torzítása is ! $\rightarrow$ előny
- az erősítő sávszélessége viszont növekszik ! $\rightarrow$ előny

6. Példák negatív visszacsatolásra

Soros negatív áram
visszacsatolás

$$\beta = U_v / U_{ki} = R_v / R_t$$

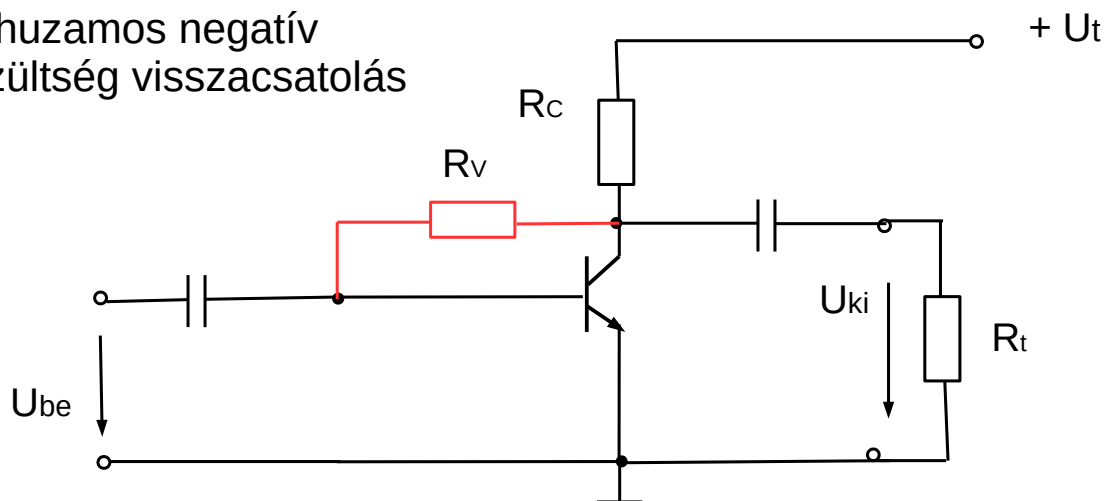
r_{be} növekszik,
 r_{ki} növekszik,

$$A_{UV} = \frac{A_U}{1 - \beta * A_U}$$

15.5. Visszacsatolás

6. Példák negatív visszacsatolásra

Párhuzamos negatív
feszültség visszacsatolás

r_{be} csökken,
 r_{ki} csökken,
 A_u nem változik

$$A_{iV} = \frac{A_i}{1 - \beta * A_i}$$

Soros negatív feszültség
visszacsatolás

Több fokozat esetén
a visszacsatolás lehet:
- fokozatonkénti
- több fokozatot átfogó

